

Бојан Ђорђевић
 Универзитет у Београду
 Филолошки факултет
 nalesko1965@gmail.com

УДК 014.3ЖЕНА ДАНАС"1936/1949"(049.32)

СА МАРГИНЕ НА МАРГИНУ – ПА БИБЛИОГРАФИЈА

Костић, Лариса и Емилија Аћимовић. *Жена данас (1936–1940): библиографија*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2021.

1.

Није данас тешко уочити несразмеру између социјалистичког културног дискурса који је у нас преовлађивао готово пола столећа и истраживачког прегнућа усмереног на проучавање тзв. левичарске литературе, нарочито оне пре Другог светског рата и револуције. Предратна левичарска, криптокомунистичка периодика (ако изузмемо илегални часопис *Пролећер*) тек спорадично је долазила у фокус културноисторијских, па и књижевноисторијских изучавања. То се још израженије испољава када је реч о часописима који су били првенствено намењени женској читалачкој публици, и које су, често, уређивале жене. У њима се, поред левичарског – право говорећи комунистичког – дискурса, готово по правилу афирмисао и онај феминистички, па и феминистички.

Такав је случај и са часописом *Жена данас*, тј. његовом предратном серијом.¹ Из много разлога овај часопис је занемариван у истраживањима, а

¹ Иако је уврежено мишљење да је *Жена данас*, лист који је био орган Антифашистичког фронта жена, и који је покренут 1943. године, те излазио до 1981, у ствари обновљени предратни часопис, има много елемената и чињеница које оповргавају овакав приступ. О томе би требало на неком другом месту подробно расправљати. Стога је сасвим оправдано што је урађена библиографија предратног часописа, који је излазио у одређеним друштвеним и политичким околностима, и био заправо часопис маргине, и женске и левичарске, за разлику од наследника, који је био орган једне од владајућих организација, као и део читавог низа таквих листова, на челу са неизбежним *Комунистџом*. Уосталом, у послератно доба, у часопису под истим именом, није се превише реферисало на онај који је излазио пре Другог светског рата, нарочито када су неке од предратних уредница и сарадница пале у политичку немилост (пре свих Митра Митровић).

то се наравно наставило и у промењеним друштвеним околностима, након пропасти Југославије и промене друштвеног и политичког модела. Тако је и овај часопис, попут многих других, поделио судбину да у своје време, када је био штампан, буде на маргини, а да то остане и у време испуњења већине идеала његових уредника и сарадника, те у време рушења тих идеала. Тако је *Жена данас* из периода пре Другог светског рата остала до скорих дана запостављен и скрајнут периодик о коме се углавном начелно писало, и то у оквиру већих, синтетичких прегледа. Стога је одлична идеја да се овај часопис представи данашњим књижевним и културним историчарима пре свега, али и свим другим заинтересованим читаоцима. То су на најбољи начин урадиле Лариса Костић и Емилија Аћимовић, израдивши библиографију *Жена данас*.

2.

Часопис *Жена данас* излазио је од 1936 (први број појавио се октобра те године) до 1940. године (последњи број је обухватао август и септембар те године). Изашло је укупно 29 бројева који садрже 650 библиографских јединица.

Жена данас јесте један од оних мимикријских листова којима се служила тада забрањена и илегална Комунистичка партија Југославије (такав је, рецимо, био и *Стиудент*, али и још неки листови). Иако формално намењен женској читалачкој публици, превасходно едукативно-забавног карактера, часопис је одражавао левичарски, а у неким својим видовима и револуционарни поглед на друштво.

Намењен женама – уређивале су га жене. Биле су то, хронолошким редом, Радмила Димитријевић, Олга Тимотијевић, Мира Вучковић и Љерка Бабић. Но, у складу са већ истакнутом мимикријском природом часописа, конце су у ствари вукле припаднице Савеза комунистичке омладине и Комунистичке партије, попут Митре Митровић, Олге Алкалај, Душице Стефановић, Фани Политео, Милке Жицине и других. Неке од њих биле су и ауторке запажених, а често и програмских чланака у *Жена данас*.

Значачки урађена библиографија овог часописа пружа нам јасан поглед на његову структуру, даје својеврсну тематску мапу и открива проблеме који су у часопису третирани. Ауторке библиографије листа *Жена данас* учиниле су велики напор да она буде јасно огледало овога часописа. Стога су, поред информација које нуде сами наслови текстова у часопису, донеле и бројне анотације у виду кратких описа библиографских јединица, као и

пратећих илустрација и фотографија. Притом су се руководиле значајем садржаја поједине библиографске јединице. Ове анотације не само што обогаћују доживљај читалаца библиографије (поготово када су у питању илустрације), и не само што пружају додатне информације, већ указују на онај дубински слој и суштински дискурс текстова у часопису, често прикривен и мимикриран.

Велики напор ауторке библиографије су уложиле у разрешавање питања ауторства чланака. У великом броју случајева чланци су потписани псеудонимима или иницијалима (који су пак и сами били понекад псеудонимизовани). Са једне стране, то су чинили аутори и ауторке који због своје комунистичке провенијенције, која је наравно била позната и цензорима, нису смели да се потпишу (Митра Митровић, Војка де Мајо, Оскар Давичо, Милован Ђилас, Јован Поповић, Хасан Кикић). Са друге стране, у часопису су сарађивали и аутори грађанске оријентације, али са симпатијама према левичарском, па и комунистичком покрету, те и они често нису на примарном нивоу откривали своје ауторство (Живојин Балугџић, Јаша Продановић, Иван Рибар, а када су у питању илустрације Љубица Цуца Сокић). Највећи број псеудонима и иницијала разрешен је у овој библиографији.

Библиографија *Жене данас* урађена је по свим стандардима за израду јединственог описа библиографских јединица, те свака јединица садржи тачно одређене идентификацијске елементе и има устаљени редослед са утврђеним значењем. Тако систематизоване и класификоване, ове библиографске јединице верно одражавају унутрашњу структуру часописа *Жена данас*, као и његову суштинску тематску кохезију, а што указује да је часопис имао јасно профилисан карактер и да је био садржајно доследно усмерен.

Библиографија часописа *Жена данас* опскрбљена је и предговором, право говорећи студијом Ларисе Костић, једне од ауторки, која најпре тематизује сам часопис, представља његову структуру и његове уреднице и сараднике, а у другом делу детаљно објашњава принципе израде саме библиографије.

Посебну вредност овој библиографији дају регистри. Поред именског регистра, ту је и одлично урађен, прегнантан а веома информативан, предметни регистар. Свако ко се бавио изградом библиографије периодике зна колико је тешко за један разнородан и широк спектар појмова (што је иманентно периодичним публикацијама) изградити предметни регистар. Ауторке су ту показале завидну вештину у повезивању појмова (служећи

се хијерархијским увезивањем), али и осећај за меру, тако да предметни регистар не буде каталoшки списак већ поуздано средство које ће посвећеног читаоца водити кроз меандре часописа који је предмет библиографије. Тако се из предметног регистра види које су то очигледно носеће теме у *Жени данас*. Далеко највише чланака посвећено је женама – њиховом положају у друштву, проблемима брака и породице, медицине и хигијени жене, те месту жене у политичком животу. Друга значајна тема су деца, такође често у вези са женама, мајчинством и васпитањем. Велики број текстова у *Жени данас* захвата сфере образовања, васпитања и рада. У часопису је била веома заступљена књижевност, и то како у виду књижевних текстова (углавном поезије), тако и кроз критичке чланке о књижевним делима југословенских, али и чешких, руских и немачких списатеља. Такође, посебно вредни прилози у *Жени данас* били су посвећени нашим, али и страним уметницама и књижевницама у виду својеврсних портрета (Бете Вукановић, Селене Дукић, Селме Лагерлеф и других). Но, предметни регистар зорно указује и на „прећутане” теме, што јасно сведочи о томе колико је овај часопис био под контролом и упливом Комунистичке партије и њене политике. Иако је, наиме, излазио у бурним временима, у часопису се готово не тематизује рат, као претња која се надвија над Европом (1936–1938), и као реалност европског простора (1939–1940). Једино је јасно исказан став према грађанском рату у Шпанији, и то зато што су у њему активно на страни демократске владе учествовали и комунисти. Но, када је у питању немачка агресија, осим једног чланка из октобра 1939. године, који је више пацифистички и у коме се рат уопштено осуђује, не може се наићи на јасно одређење према нацистичком походу. То је било сасвим у складу са почетном неутралношћу Совјетског Савеза, Интернационале и саме југословенске Комунистичке партије, који су тај рат видели као империјалистички и подједнако осуђивали обе стране. Једна дубинска анализа показала би још оваквих уредничких приступа и још више потврдила везу часописа *Жена данас* са политиком Комунистичке партије Југославије у годинама уочи окупације земље.

3.

Библиографијом предратног часописа *Жена данас*, Л. Костић и Е. Аћимовић наставиле су самозатајан рад који је отпочео на пројекту Института за књижевност и уметност посвећеном периодици, а данас траје у оквиру Одељења периодике у истом институту. Но, ова библиографија,

посвећена релативно маргиналном – и маргинализованом – часопису, следи и један правац који се у Институту за књижевност и уметност усталио и показао све своје добре стране. Наиме, постоји пракса да се одређене књижевне, али и друге публикације, представе упоредо на два начина – библиографијом и тематским зборником. Тако истраживачи, захваљујући библиографији, имају на шта да се реферирају, а сам часопис који је предмет истраживања добија најширу могућу истраживачку пажњу. Овај паралелни приступ – тематски зборник и библиографија – већ је примењен на тзв. нову серију *Српскої књижевної іласника* (библиографију је израдио Станиша Војиновић), на *Нову Европу* (библиографију је израдила Марија Циндори Шинковић), на часопис *Руски архив* (библиографију су израдиле Драгана Грујић и Гордана Ђоковић), те на лист *Женски њокреї* (библиографију су израдиле Јованка Пољак и Оливера Иванова). То је, дакле, случај и са *Женом данас*, часопису којем је посвећен тематски зборник који је у штампи. А њему, као и у наведеним примерима, претходи ова библиографија, узорна и професионално урађена. Тако се посао одавно покренут у Институту за књижевност и уметност достојно и истрајно наставља.